



Αρχαιολογικά

Αιγόςθενα! Μια λέξη αρχαιοελληνική, απaráλλαχτη στους αιώνες και τόσο μαγική στη θέα αυτού του έξοχου φρουρίου που στέκει μπροστάρης στον κόλπο του Πόρτο Γερμενού. Ο καλύτερα αποκατεστημένος πύργος της ελληνιστικής αρχαιότητας στην Αττική.

Η έπαλξη του ΒΑ Πύργου του Φρουρίου Αιγόςθενων

Αιγόςθενα

Στο υπερφρούριο της Αττικής

ΚΕΙΜΕΝΟ:

Κυριάκος Παπαγεωργίου

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ:

Άννα Καλαϊτζή

Όταν εκείνο το πρωί ξεκινούσαμε από την Ηλιούπολη, για να πάμε ως τα χωριά της Κάζας, προκειμένου να σκαρφαλώσουμε στο όρος Πατέρας, καμιά υποψία ή πρόβλεψη δεν θα μπορούσε να προοικονομήσει την εξέλιξη της τύχης μας.

Είχα χάσει το πλοίο για τη Δήλο, όπου θα γινόταν το παννύχιο χοροστάσι της χορογράφου Αποστολίας Παπαδημάκη –τελικά ούτε το πλοίο πήγε ούτε και η γιορτή που είχε προγραμματιστεί έγινε– και έτσι, με τον φίλο μου τον Παύλο αποφασίσαμε να εκμεταλλευτούμε τη μέρα ανηφορίζοντας σε κάποιο κοντοβούνι, παρά τους δυνατούς αέρηδες που έπνεαν από την προηγούμενη μέρα. Διαλέξαμε τον Πατέρα, που περικλείεται από τον Κιθαιρώνα, τα Γεράνεια, τον κάμπο της Κάζας και τον κόλπο του Πόρτο Γερμενού. Επιπλέον, βάλαμε στη φαρέτρα μας και τον στόχο μιας άγνωστης ακρόπολης, της Ερένειας. Φτάνοντας στο Παλιοχώρι στρίψαμε αριστερά για την κοιλάδα του Άι Γιώργη και την ακρόπολη της Ερένειας, όπως μας έδειχνε ο χάρτης. Δεν γνωρίζαμε ότι για τις πλαγιές του Πατέρα μονάχα από Παλαιοκούνδουρα ανηφορίζει ο δρόμος, μια και ο χάρτης των εκδόσεων Ανάβαση (Αττική - Βοιωτία) μας έδειχνε ως μοναδική πρόσβαση στο βουνό τον οδικό άξονα Παλιοχωρίου - Αγίου Γεωργίου - Πόρτο Γερμενού.

Άποψη της οχύρωσης
και του ΝΑ Πύργου
από ανατολικά



Εμείς ακολουθήσαμε το δευτερεύον οδικό δίκτυο που ξεκινάει από το Παλαιοχώρι, διασχίζει ένα παρθένο και όμορφο κομμάτι της Αττικής και, αφού προσεγγίσει σχετικά την κορυφογραμμή του Πατέρα, κάμπει δεξιά, για να ενωθεί με το κύριο δίκτυο των Βιλλίων και ενωμένο πια να κατηφορίσει προς τον κόλπο του Πόρτο Γερμενού.

Αφού διασχίσαμε αυτό το δασικό τμήμα της δυτικής Αττικής, καταλήξαμε στο σημείο εκείνο από όπου ο χάρτης σχεδίαζε και οι πληροφορίες μας έλεγαν πως αρχίζει ένα δύσβατο μονοπάτι για την κορφή του Πατέρα. Σταθήκαμε στον υποτυπώδη οικισμό του Άι Γιώργη και βαλθήκαμε να ανιχνεύουμε την απαρχή του μονοπατιού αλλά και το ακριβές σημείο της ακρόπολης της Ερένειας. Στάθηκε αδύνατο να βρεθεί άκρη (ή αρχή) και προστρέξαμε στη βοήθεια ντόπιων οικιστών. Μας ενημέρωσαν πως αφενός δεν υπάρχει μονοπάτι για την κορυφή του Πατέρα, αφετέρου πως ο αρχαιολογικός χώρος της Ερένειας δεν είναι παρά ελάχιστα μάρμαρα χωρίς καμιά αξία αρχαιολογική και γι' αυτό δεν έχει τοποθετηθεί σχετική ενδεικτική πινακίδα. Ωστόσο, εμείς είχαμε παρατηρήσει στην είσοδο του οικισμού πινακίδα της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, χωρίς περαιτέρω βοήθεια. Κι αφού αναλώσαμε περίπου μια ώρα, για να ψαχουλεύουμε πιθανά περάσματα, απογοητευτήκαμε κι εγκαταλείποντας την προσπάθειά μας κινήσαμε για το Πόρτο Γερμενό, όπου σκοπεύαμε να ρίξουμε καμιά βουτιά στα νερά του Κορινθιακού.

Πήραμε τον δρόμο για τη διασταύρωση των Βιλλίων και αφού την περάσαμε αρχίσαμε τον κατήφορο για Πόρτο Γερμενό, μια περιοχή πολύ δασωμένη, με μια παραλία εκλεκτή και αγαπημένη των παλιών μεγαλοαστών Αθηναίων. Κι ενώ ήμαστε απογοητευμένοι από την απώλεια της ανάβασης στον Πατέρα, τελικά βγήκαμε διπλά κερδισμένοι, αφού στη συνέχεια θα ανακαλύπταμε ένα εντυπωσιακό φρούριο ελληνιστικής εποχής, ίσως το κορυφαίο της Αττικοβοιωτίας. Γι' αυτό το φρούριο γράφτηκαν ύμνοι πολλοί και δόθηκαν

χρηματοδοτήσεις γενναίες.

Στο τελευταίο μπαλκόνι-εξώστη του Κιθαιρώνα, όπως κατεβαίναμε, είδαμε ένα πυροσβεστικό όχημα σταθμευμένο σε μια προεξοχή που έλεγχε από κει ολόκληρη την περιοχή των δυο βουνών αλλά και της παράκτιας ζώνης από το Πόρτο Γερμενό ίσαμε την Ψάθα και το Αλεποχώρι. Κοιτάζοντας με τα κιάλια από ψηλά, αντί να μας συνειπάρει η θέα του Κορινθιακού με τις νησίδες των Αλκυονίδων, κιαλάραμε ένα επιβλητικό τείχος που ξεχώριζε στην κορυφή ενός χαμηλού λόφου. Ήταν, ασφαλώς, το περίφημο φρούριο των Αιγοσθένων, που δέσποζε σε ολόκληρη την κοιλάδα του Πόρτο Γερμενού και στον ομώνυμο κόλπο. Ήταν, επίσης, ένα σημείο από το οποίο μπορούσες να ελέγχεις όλα τα περάσματα και τις επιθέσεις των τυχόν κακόβουλων κατακτητών της περιοχής.

Τα Αιγόσθενα των εκπλήξεων

«Υπάρχει ένα παμπάλαιο κάστρο μέσα μας τετράψηλο κυκλικό κατάκλειστο με μαζεμένο σκοτάδι στις κατακόμβες του από εκατομμύρια χρόνια».

Το τετράστιχο αυτό ήταν αρκετό για να μας μπάσει στον θρίαμβο της ακρόπολης που απλώθηκε μπροστά στα πόδια μας ύστερα από ένα δεκάλεπτο κατέβασμα στην περίφραχτη ζώνη του φρουρίου. Στην αρχαιολογική θεωρούμενη ζώνη υπάρχει περιφερειακός δρόμος – μονόδρομος – που αν τον ακολουθήσεις, θα βρεθείς ευκολότερα στα σημεία περιπάτου και θέας του ογκώδους αυτού διατελισμάτος.

Εμείς, αντίθετα, όπως σχεδόν κάνουμε πάντα, προτιμήσαμε την πρώτη είσοδο που διέσχιζε έναν ελαιώνα, για να βρεθούμε στο βόρειο τμήμα των τειχών, όπου εκτείνονται και όλες οι βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες. Επιχειρήσαμε ένα μπάσιμο από βορειοδυτικά περνώντας διαδοχικά μέσα από τα προαύλια πολύ σημαντικών ναών της βυζαντινής εποχής. Αλλά το ζητούμενο δεν ήταν τα βυζαντινά κατάλοιπα μα το σπουδαίο τείχος, η ακρόπολη και οι δυο ουράνιοι πύργοι, ο νοτιοανατολικός και ο βορειοανατολικός, που





Ερείπια των κελιών της μονής του Αγ. Γεωργίου (αριστερά)

Μερική άποψη της ανατολικής οχυρωματικής πλευράς του Φρουρίου

στεκόντουσαν μπροστάρηδες στο τεράστιο φρούριο της ελληνιστικής εποχής που έμοιαζε αλώβητο από τον χρόνο και, κυρίως, καλοδιατηρημένο.

Περπατούσαμε σαν μεθυσμένοι από την έκπληξη και το βάρος των ογκωδέστατων τειχίων που ανυψώνονταν ίσαμε τον ουρανό της εντύπωσης. Υπερπηδήσαμε ένα μικρό τοιχάκι και βρεθήκαμε μπροστά σε μια σκάλα που ανέβαζε στον πιο αποκατεστημένο πύργο, ο οποίος μας αιφνιδίασε με το ύψος, τα πέδιλα, τον όγκο και τα ντουβάρια του. Η επιμελήτρια του αρχαιολογικού χώρου μας άνοιξε και μας έδειξε την εσωτερική σκάλα λέγοντάς μας πως είναι προσβάσιμοι όλοι οι χώροι τού πύργου, μέχρι τη στέγη και τα μπαλκόνια με τις παραθύρες του.

Ο επιβλητικός αυτός πύργος, του οποίου η αποκατάσταση ολοκληρώθηκε πριν από λίγο καιρό, είναι ο εντυπωσιακότερος αρχαίος πύργος, για τον οποίο διατέθηκαν 2.184.000

ευρώ, και αποτελεί κόσμημα υψηλής αισθητικής και αρχαίας τεχνικής για όλον τον κόσμο. Θεωρείται, μάλιστα, το πολυτιμότερο τεκμήριο της αρχαίας οχυρωματικής τέχνης. Είναι τριώροφος, ύψους 18 μέτρων, με δίριχτη στέγη. Η ακρόπολη των Αιγισθένων ήταν ενισχυμένη με πολλούς πύργους, από τους οποίους ο πιο βαρύς και πιο επιβλητικός ήταν ετούτος εδώ, ο νοτιοανατολικός. Είναι κτισμένος με διπλή τοικοποιία, μεγάλες λαξευτές ορθογώνιες πέτρες, εξωτερική και εσωτερική παρειά που συμπλέκεται με διάτονους λίθους. Σώζονται οι τοξοθυρίδες και τα παράθυρα καταπέλτες. Αετωματική είναι η απόληξη της στέγης.

Στον επισκέπτη δίνεται η δυνατότητα πρόσβασης στο εσωτερικό του και ανόδου ως τον τελευταίο όροφο, από όπου είναι πλήρης η εποπτεία τού φρουρίου και της περιοχής. Έχουν ενσωματωθεί νέοι λιθόπλινθοι και λατυποπαγή ασβεστόλιθα, όμοια με το αρχαίο





Είσοδος στον εντυπωσιακό ΝΑ Πύργο και το εσωτερικό του

δομικό υλικό. Στον τελευταίο όροφο υπάρχει οξυβελής καταπέλτης (πολεμικό μηχανήμα εκτόξευσης δύο βελών). Το σχέδιο της αποκατάστασής του στην αρχική του μορφή έκαμε με αξονομετρικό σχεδιασμό του πύργου ο Βρετανός αρχιτέκτονας Χένρι Ουίλιαμ Ίνγουντ (Henry William Inwood).

Η ακρόπολη είναι κτισμένη σε χαμηλό λόφο, σε απόσταση 450 μ. από τη θάλασσα, και συνδεόταν με το λιμάνι με μακρά τείχη.

Έχει ορθογώνιο σχήμα, ενώ η έκτασή της περιμετρικά είναι 190x80 μ. Είχε χρησιμοποιηθεί από τα γεωμετρικά έως και τα βυζαντινά χρόνια. Στις αίθουσες των ορόφων εκτίθενται σχέδια και φωτογραφίες διάσημων αρχιτεκτόνων, σχεδιαστών, ζωγράφων και φωτογράφων.

Όλα ξεκίνησαν όταν μετά τους δύο μεγάλους σεισμούς που έπληξαν την περιοχή –αυτών της Κορίνθου το 1928 αλλά, κυρίως, τον σεισμό των Αλκυονίδων το 1981–, κατέρρευσε σημαντικό τμήμα του πύργου και άρχισε παγκόσμια κινητοποίηση για την αναστήλωσή του με τα ίδια υλικά. Σημαντικό ρόλο για τη διάσωση του επιβλητικού φρουρίου των Αιγισθένων, το οποίο χτίστηκε το δεύτερο μισό του 4ου π.Χ. αιώνα και αποτελεί ένα από τα καλύτερα διατηρημένα αρχαία φρούρια στον ελλαδικό χώρο, έπαιξε το γεγονός πως σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας η περιοχή δεν κατοικούνταν, με αποτέλεσμα να μη χρησιμοποιηθούν τα υλικά τοικοποιίας της ακρόπολης για ανέγερση σπιτιών και τζαμιών και να μείνουν ατόφια τα τείχη και οι πύργοι.





Εσωτερικό του ΒΑ Πύργου που επισκευάζεται

Η δυτική πλευρά της οχύρωσης του φρουρίου φτάνει μέχρι τη θάλασσα του Πόρτο Γερμενού (αριστερά επάνω)

Το σωζόμενο εκκλησάκι της Παναγίας ή Αγίας Άννας, μέσα στο προαύλιο του αρχαιολογικού χώρου των Αιγόςθενων (αριστερά κάτω)

Βγαίνοντας από τον ΝΑ πύργο είδαμε τον δεύτερο και πανομοιότυπο, τον ΒΑ, που αποκαθίσταται και τώρα είναι σιδερωμένος με ένα παχύ και διάτρητο πλέγμα σιδηροσωλήνων, αλλά ως φαίνεται δεν αργεί η τελική του αναστήλωση, αφού το έργο άρχισε το 2013, και μέσα του κλείνεται περίπου έτοιμο το καινούργιο πυργοειδές σκηνικό. Κατεβαίνοντας τα τείχη είπαμε να βαδίσουμε όλο το μήκος της περιτείχισής ίσαμε τη θάλασσα. Κατηφορίζοντας, κι αφού περάσαμε από την πεντάκλιτη βασιλική του 5ου μ.Χ. αιώνα πάνω στην οποία χτίστηκε το εκκλησάκι της Αγίας Άννας, φτάσαμε στην παραλία του Πόρτο Γερμενού, όπου τα πελώρια λιθωματικά έργα του φρουρίου ακραγίζουν το κύμα.

Από τα Αιγόςθενα πέρασε και ο Πausanias

αφήνοντας το στίγμα του με τις περιγραφές του φρουρίου. Εδώ, στα Αιγόςθενα, μας λείει, λατρευόταν ο μάντης, θεραπευτής και ήρωας Μελάμπους, για χάρη του οποίου τελούνταν και αγώνες. Υπήρχε, δε, και σχετικό ιερό προς τιμήν του.

Ως επιστέγασμα όλων αυτών των περιπετειών, ρίξαμε μια βουτιά στα σμαραγδένια νερά του Κορινθιακού, δίπλα από τους λαξευτούς κυβόλιθους της ακρόπολης, έστω κι αν ο καιρός αναρρίπιζε σφοδρά τη θάλασσα και δεν ευνοούσε το κολύμπι. Ήταν ό,τι έπρεπε μια βουτιά στα κρύσταλλα του κόλπου με ανοιχτά τα μάτια «για να φέρουμε σε επαφή το δέρμα μ' εκείνο το λευκό της μνήμης» που μας ανεβάζει ως τον ανεστραμμένο ουρανό της αποκαλυπτικής διαφώτισης.